Poliisitarkastaja Måns Enqvist

Eduskunta
Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta
TyV@eduskunta.fi

Poliisihallituksen lausunto; K 6/2018 vp yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomus eduskunnalle

Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta on pyytänyt Poliisihallitukselta asiantuntijalausuntoa 22.10.2018 Yhdenvertaisuusvaltuutetun eduskunnalle antamastaan kertomuksesta.

1. Yleistä

Yhdenvertaisuusvaltuutetun raportissaan antamat yhdeksän suositusta eivät sisällä aivan suoraan poliisille osoitettuja kohtia, toisaalta taas lähes kaikilla niistä on jonkinlainen kosketuspinta myös poliisitoimintaan. Tämän lisäksi kertomus sisältää 11 ihmiskauppaa koskevaa suositusta, jotka ovat osa Yhdenvertaisuusvaltuutetun TAES-selvitystä. Nämä koskee kuitenkin pääosin muita toimijoita kuin poliisia.

2. Asiantuntijalausunto suositusten mukaan

Suositus 3:
Yhdenvertaisuusvaltuutettu ehdottaa, että toteutettaisiin tarvittavat lainmuutokset sen turvaamiseksi, että vastaanottopalvelut eivät lakkaisi ennen kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneen maastapoistamispäätöksen täytäntöönpanoa.

Mainitun lainmuutosta voidaan pitää ongelmallisena niissä tapauksissa, joissa prosessit kestävät jopa vuosia uusintahakemusten ja muutoksenhaku vaiheiden myötä. Lisäksi vastaanottopalveluiden jatkuminen vaikka maasta poistamisen täytäntöönpano estyisi henkilöstä itsestään johtuvista syistä johtaa tilanteisiin, joissa vastaanottopalveluista saattaa muodostua jonkinlainen vetovoimatekijä.

Suositus 4:
Yhdenvertaisuusvaltuutettu ehdottaa, että Ilman oleskelulupaa oleskeleville henkilöille taattaisiin mahdollisuus asioida viranomaisen kanssa ilman pelkoa maastapoistamispäätöksen täytäntöönpanosta asioinnin seurauksena.

Asiaa on tarpeen selvittää, jotta myös ilman oleskeluoikeutta maassa oleviin kohdistuvat oikeudenloukkaukset tulevat viranomaisten tietoon ja siten asianmukaisesti tutkittua. Järjestelmästä ei tule kuitenkaan luoda auto-

maattia, joka takaisi sinällään nykylainsäädännön mukaan laittomasti maassa olevalle jonkinlaisen immuniteetin viranomaisten puuttumiselle.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu on kertomuksessaan tuonut esiin tapauksen, jossa henkilö on joutunut kiinniotetuksi edellä kuvatunlaisessa tilanteessa. On kuitenkin muistettava, että poliisilla saattaa olla muunlaisiakin intressejä henkilön kiinniottamiseen kuin hänen maastapoistamisensa. Hänet on saatettu esimerkiksi etsintäkuuluttaa osallisena johonkin rikokseen ja samalla havaittu olevan edellytykset hänen poistamisekseen maasta.

Sanotunlainen palomuuri saattaa vaatia lain tarkentamista siltä osin, ettei poliisi joudu tilanteeseen, jossa poliisi katsotaan laiminlyöneen virkavelvollisuutensa esimerkiksi olemalla ottamatta kiinni etsintäkuulutettu henkilö.

Suositus 6:
Maasta poistamisen valvonnan resurssien osalta näkemys on, että Valtuutetun toiminta maastapoistamisen valvonnassa sekä ohjaa poliisin työtä että toisaalta tarjoaa puolueettoman näkemyksen sinällään varsin haastavissa maasta poistamistilanteissa.

Poliisin toiminnan arvioinnissa tulee tuntea mm. poliisin voimankäyttöä koskeva sääntely ja menetelmät, jotta arviointikin olisi ammattimaista. Tätäkin tavoitetta tukee se, että valvontaan on osoittaa riittävä ja mahdollisesti vakituinen henkilöstö. Oikean resurssin määrittäminen saattaa olla haastavaa tilanteessa, jossa poliisin toimeenpanemien maasta poistamisten määrät vaihtelevat.

Suositus 7:
Yhdenvertaisuusvaltuutettu suosittelee, että ihmiskaupan uhrien auttamisesta säädetään erillislaki, jossa auttamisjärjestelmän kytkentä rikosprosessiin heikennetään ja auttamisjärjestelmän uhrilähtöisyyttä vahvistetaan. Suositus perustuu ilmeisesti siihen, että auttamisjärjestelmällä nähdään olevan liian kiinteä yhteys rikosprosessiin. Valtuutetun mukaan tämä estäisi uhreja hakeutumasta viranomaisavun piiriin.

Kaikkia niitä lainsäädännöllisiä ja toiminnallisia parannuksia, jotka vahvistavat ja varmistavat ihmiskaupan uhrien auttamista ja suojelua tulee kannattaa. Auttamisjärjestelmän kytkeytyminen rikosprosessiin ei voida katsovan estävän uhreja hakeutumasta auttamisjärjestelmän piiriin. Ihmiskauppadirektiivin 11 art. 3 kohdan mukaan uhrille annettavan avun ja tuen ehtona ei ole uhrin valmius toimia yhteistyössä rikostutkinnassa, syytetoimien yhteydessä tai oikeudenkäynnissä. Myös kansallisen lainsäädännön lähtökohtana on, että henkilö voi saada auttamistoimia, vaikka esitutkinta ihmiskaupparikoksesta olisi syystä tai toisesta päättynyt.

Ei ole välttämätöntä, että uhrilähtöisyyttä vahvistettaisiin heikentämällä uhrien auttamisen ja rikosprosessin kytköstä. Jo nyt voimassa oleva laki mahdollistaa harkinnan. On selvää, että auttamisjärjestelmän asiakkuus ei saa olla suoraan yhteydessä rikosprosessin etenemiseen, vaan harkinta tulee tehdä tapauskohtaisesti saatavilla olevan informaation perusteella.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun esittämä erillislaki selkeyttäisi monelta osin ihmiskaupan uhrien auttamisprosesseja. Erillislain kautta voisi myös kyt-

köstä rikosprosessiin tarkentaa sitä kuitenkaan heikentämättä niin, että rikosvastuun toteutuminen vaarantuisi.

TAES-suositus 8
Yhdenvertaisuusvaltuutettu on useaan otteeseen korostanut ihmiskauppa-rikoksiin keskittyvän erillisyksikön tuomia etuja. Useat kansainväliset valvontaviranomaiset ovat myös korostaneet tämän tarvetta. Ruotsin ja Norjan poliisien erillisyksiköiden kokemukset ja tulokset tukevat tätä ajatusta.

Voidaan olla samaa mieltä yhdenvertaisuusvaltuutetun kanssa siitä, että erikoistuminen, ilmiön tuntemus ja yhteistyökumppaneiden tunteminen edesauttaisi tutkintaryhmän ammattitaidon ja tuloksellisuuden kehittymistä. On kuitenkin todettava, että poliisissa on viimeisen kymmenen vuoden aikana jouduttu resurssirealiteetin sanelemana luopumaan pienistä erillisyksiköistä ja panostamaan siihen, että eri rikoslajien erityistuntemus on laajasti ja tasapuolisesti olemassa ja käytettävissä suuremmissa yksiköissä.

Tätä puoltaa myös se, että rikolliskenttä on vuosien saatossa muuttanut muotoaan järjestäytyneen rikollisuuden kasvaessa. Rikoksentekijät keskittyvät yhä harvemmin vain yhteen rikoslajiin, jolloin poliisilta vaaditaan laajempaa ymmärrystä rikollisuuden eri muodoista.

Nykyisellä resurssitasolla ei ole edellytyksiä erillisyksikön perustamiseksi ja ihmiskaupparikosten keskittämiseksi valtakunnallisesti vaan on sen sijaan pyrittävä lisäämään kattava erityisosaaminen nykyisissä rakenteissa.